

APOLONIJO RODIEČIO ARGONAUTIKA. OLIMPO EPIZODAS (3. 1-166) IR JO POETINĖ TRADICIJA

Audronė Kudulytė-Kairienė

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedros docentė

Didžiausias išlikęs helenistinės epochos kūrinys – epinė poema *Argonautika*. Jos autorius Apolonijas Rodietis (III a. pr. Kr. pirmoji pusė) buvo poeto Kalimacho mokinys, iš pradžių gyvenęs Aleksandrijoje ir dirbęs jos bibliotekoje, o paskui persikėlęs į Rodą¹. Nepaklusdamas savo mokytojo reikalavimams kurti tik nedidelius kūrinius, Apolonijas Rodietis užsimojo atgavinti herojinį epą ir parašyti didžiulę poemą, apdainuojančią argonautų kelionę į tolimąją Kolchidę ir jų grįžimą. Paties autoriaus į keturias dalis suskirstyta poema yra gerokai mažesnė už Homero epus (*Argonautiką* sudaro tik 5835 eilutės). Norėdamas sukurti naujo tipo kūrinį, helenisti-

nis poetas akiai nemėgdžijo Homero ir stengėsi atitrūkti nuo ankstesnės epinės tradicijos, suteikti savo poemai tokių bruožų, kurie atitiktų žanro tradiciją ir epochos dvasią. *Argonautikoje* nedažnai vartojami pastovieji homeriniai epitetai ar epinės formulės², daug originalių pasakojimų, kelionės aprašymų, daug dėmesio skiriama pagrindinių veikėjų jausmams atskleisti ir t. t. Tačiau visai atitrūkti nuo homerinio epo Apolonijas Rodietis nesugebėjo, o gal to ir nesiekė. Nemažai *Argonautikos* epizodų sukurti pagal Homero epo modelį, pvz., argonautų katalogas (Ap. Rhod. 1. 23–233) primena laivų katalogą antrojoje *Iliadoje* giesmėje (Il. 2. 494–759), išsamus Jasono apsiausto aprašymas (Ap. Rhod. 1. 721–767) – Achilo skydo ekfrazė *Iliadoje* (Il. 18. 478–608), Heraklio kalba (Ap. Rhod. 1. 1872–874) panaši į Tersito kalbą (Il. 2, 232 sqq.), Jasono ir Medėjos pasimatymas (Ap. Rhod. 3. 971 sqq.) – į Odisėjo ir Nausikajos susitikimą (*Od.* 6. 149 sqq.) ir t. t.³ Drąsiai galima teigti, kad pagrindinis Apolonijo Rodiečio įkvėpimo

¹ Suda. s. v. Ἀπολλώνιος, Ἀλεξανδρεὺς, ἐπῶν ποιητής, διατρίψας ἐν Ρόδῳ, υἱὸς Σιλλέως, μαθητῆς Καλλιμάχου, σύγχρονος Ἐρατοσθένους καὶ Εὐφορίωνος καὶ Τιμάρχου, ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου ἐπικληθέντος, καὶ διάδοχος Ἐρατοσθένους γενόμενος ἐν τῇ προστασίᾳ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης. *Argonautikos* scholiuose teigiama, kad parašęs šią poemą Apolonijas sulaukė tokios negailestingos tėvynainių kritikos, jog turėjęs bėgti iš Aleksandrijos į Rodą, kur išleido savo kūrinį ir sulaukė sėkmės. Plačiau apie Kalimacho ir Apolonijo Rodiečio literatūrinį ginčą žr. Mary R. Lefkowitz, „The Quarrel between Callimachus and Apollonius“, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 1980, 40, 1–9; Ahuvia Kahane, „Kallimachus, Apollonius, and the Poetics of Mud“, *Transactions of the American Philological Association*, 1994, 124, 121–133.

² Išsamiau žr. P. G. Lennox, „Apollonius, Argonautica, 3.1 ff. and Homer“, *Hermes*, 1980, 108, 45–73.

³ Išsamiau apie Homero epo įtaką *Argonautikai* žr. R. W. Garson, „Homeric Echoes in Apollonius Rhodius Argonautika“, *Classical Philology*, 1972, 67, 1–9.

šaltinis, jo poemos *πηγή και ἀρχή* buvo Homero epas. Dirbdamas Aleksandrijos bibliotekoje, Apolonijas Rodietis, be jokios abejonės, buvo gerai susipažinęs su šioje bibliotekoje sukauptais praėjusių amžių literatūros kūriniais. *Argonautikos* scholijuose randama liudijimų, kad žinių apie tolimus kraštus Apolonijas Rodietis sėmėsi iš logografų, istorikų, geografų darbų. Scholijuose taip pat minimos įvairius argonautų mito aspektus vaizdavusios tragedijos, kuriomis galėjo pasinaudoti poemos autorius: Aischilo tragedijos *Argo*, *Hipsipilė*, Sofoklio – *Kolchai*, *Skitai*, *Lemnietės*, *Finėjas*, Euripido – *Friksas* ir t. t.⁴ Iš mūsų laikus pasiekusių kūrinių įtaką poetui galėjo padaryti Pindaro ketvirtoji piti-nė odė, apdainuojanti argonautų žygį, taip pat Euripido tragedija *Medėja*. Sukaupęs daugybę medžiagos, Apolonijas Rodietis stengėsi ja pasinaudoti. Kaip tikras Aleksandrijos poetinės mokyklos atstovas, jis siekė parodyti savo apsiskaitymą ir suteikti poemai tokių bruožų, kuriais privalėjo pasižymėti helenistinės epochos kūriniai. *Argonautikoje* minimi įvairūs su turiniu nesusiję senoviniai padavimai, nežinomos mitų versijos, daug geografinių pavadinimų, etnografijos faktų, astronomijos ar istorijos žinių, apeigų ir papročių aiškinimų ir t. t. Nors Apolonijas Rodietis stengėsi nuosekliai išdėstyti visą padavimą apie argonautus nuo Argo laivo statymo ir jūreivių išplaukimo iki jų sugrįžimo į Jolko uostą, poema kompoziciniu atžvilgiu atrodo ne vientisa, bet sudaryta iš atskirų epizodų⁵. Atskiri *Argonautikos* epizodai kar-

tais primena helenistinėje epochoje populiarius „mažosios formos“ kūrinius – nedidelius mitinius pasakojimus epilijus (pvz., pirmosios giesmės epizodas apie Hilą) arba buitinius vaizdelius (mimus). Vienas iš gražiausių *Argonautikos* epizodų – Olimpo scena, kuria prasideda trečioji, mažiausiai „mokslinė“, bet meniškiausia poemos dalis (Ap. Rhod. 3. 1–166). Jos pradžioje Apolonijas Rodietis, iš anksto įspėdamas skaitytoją, kad dabar bus kalbama apie herojų meilę, kreipiasi į meilės poezijos mūžą Erato, o paskui kūrinio veiksmą trumpam perkelia į dangiškąją sferą. Iki tol poemoje gana pasyviai veikę dievai Olimpo scenoje atvirai bando kištis į žmonių gyvenimą ir pakeisti įvykių eigą. Norėdamos padėti Jasonui gauti auksavilnių kailį, Hera ir Atėnė keliauja pas Afroditę ir prašo jos įkalbėti sūnelį Erotą, kad šis, paleidęs strėles į Medėją, sužadintų jos meilę Jasonui. Visas Olimpo epizodas pripildytas informacijos, gerai žinomos išprususiam skaitytojui, aliuzijų į kitus kūrinius, visų pirma į Homero poemas. Kaip tikras aleksandrietis, Apolonijas Rodietis Olimpo scenoje demonstruoja savo „mokytumą“, paminėdamas mažai žinomus mitologinius faktus: Hera prisimena jos meilės siekusį ir todėl Hade atsідurusį Iksioną (Ap. Rhod. 3. 62), pasakoja, kaip kadaise Jasonas pagailėjo jos, pasivertusios senute, ir pernešė per Anauro upę (Ap. Rhod. 3. 66 sq.); Afroditė pamini Kretos nimfą Adrestėją⁶, kadaise auginusią Dzeusą (Ap. Rhod. 3. 133 sq.), ir t. t. Hera neatsitiktinai pasirinkta pagrindine šio epizodo veikėja. Iki-

⁴ Išsamiau apie *Argonautikos* ištakas žr. *The Argonautica of Apollonius Rhodius*, ed. George W. Mooney, Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publisher, 1964, 12–26.

⁵ Panaši iš atskirų epizodų sudaryta ir Teokrito epi-

lijų kompozicija. Žr. Audronė Kudulytė-Kairienė, „Teokrito epilijo ypatybės“, *Literatūra*, 2002, 44 (3), 29–36.

⁶ Dzeuso auklę Adrestėją mini ir Kalimachas (Call. H. 1. 48).

helenistinėje literatūroje ji žinoma kaip Jasono (Hom. *Od.* 12. 78) ir argonautų (Pind. *P.* 4. 184 sq.) globėja. Visa Apolonio Rodiečio Olimpo scena sukurta pagal homeriškąjį modelį ir kelia aliuzijas į kečius *Iliados* epizodus. Tai epizodas, kuriame Hera kreipiasi į Afroditę pagalbos, kad šioji padėtų jai suvilioti Dzeusą (*Il.* 14. 194–196), ir epizodas, kai Tetidė užsuka į Hefaisto namus prašyti, kad šis nukaltų ginklus Achilui (*Il.* 18. 369 sqq). Bet Apolonijas Rodietis į dievų buveinę ir į jos gyventojus žvelgia ne Homero, o aleksandriečio žvilgsniu. Jo Olimpas – jau nebetas homeriškasis „sniegų padabintas“⁷ (*Il.* 1. 420), „už debesėlių auksinių“ (*Il.* 13. 523) pasislėpęs aukštas kalnas su „variasieniais Dzeuso namais“ (*Il.* 15. 505), bet gana butiška, tarytum dieviškajai sričiai nebe priklausanti teritorija su niekuo neišsiskiriančiais namais. Hefaisto namas vaizduojamas be puošnių Homero epe minimų atributų⁸. *Argonautikoje* nebėra Olimpo vartus saugančių Horų, kurios, praskleisdamos ir vėlei užtraukdamos pilkas miglas, atveria ir uždaro dieviškuosius vartus (*Il.* 5. 749–751; 8. 393–35). Hera ir Atėnė panašios ne į nemirtingas Olimpo valdoves, bet į Aleksandrijoje gyvenančias vidurinėsios klasės namų šeimininkes⁹, kokios vaizduojamos Teokrito idilėje *Sirakūzietės arba moterys Adonio šventėje*. Hera primena veiklią ir įsakią Praksigoro

ra, o pasyvi, meilės kerų nepažinusi Atėnė – tylią ir ramią Gorgo. Afroditė į savo viešnias kreipiasi žodžiu ἠθεῖται („gerbiamosios“), kuris paprastai buvo taikomas ne dievams, bet žmonėms (*Il.* 6. 518; *Od.* 14. 147 etc.). Atėnės vaidmuo Olimpo epizode nedidelis (ji palydi Herą pas Afroditę, bet nedalyvauja deivių pokalbyje, nesikiša į tolesnius jų veiksmus), tačiau nėra nereikšmingas. Vaizduodamas šių trijų deivių tarpusavio santykius Apolonijas Rodietis, matyt, siekė priminti skaitytojams sceną iš Homero *Iliados*, kai amžinos Afroditės priešininkės Hera ir Atėnė išjuokia ir žemina savo varžovę (Hom. *Il.* 21. 416–433). *Argonautikoje*, atvirščiai, situacija kito: čia prašyti ir žemintis priverstos Hera ir Atėnė. Kreipdamosi pagalbos į Afroditę, jos atrodo sutrikusios, o Afroditė, jausdamasi padėties šeimininke, ironiškai šypsosi. Apolonijas Rodietis pažymi Afroditės pranašumą prieš varžoves pabrėždamas jos grožį: atėjusios deivės užtinka ją sėdinčią ir auksinėmis šukomis besišukuojančią puikius, ant baltųjų pečių paleistus plaukus (Ap. Rhod. 3. 45 sq.: λευκοῖσιν δ' ἐκάτερθε κόμας ἐπιεμμένη ὤμοις κόσμει χρυσεῖη διὰ κεκρίδι). Išprususiam helenizmo laikų skaitytojui ši scena galėjo priminti ir deivių nesantaikos pradžią – Pario teismą, kuriame Afroditė būtent grožiu įveikė Atėnę ir Herą. Nors Afroditė ir abejoja, ar nepaklusnus Erotas sutiks įvykdyti jos prašymą, bet vis dėlto išsirengia ieškoti sūnaus. Erotą ji randa žydinčiame Dzeuso sode¹⁰ kartu su vienme-

⁷ Čia ir toliau cituojamas A. Dambrasio Homero vertimas.

⁸ *Iliadoje* (*Il.* 18. 369 sq.) Hefaisto rūmai išgrįsti žibančio vario žvaigždėmis, apstatyti trikojais su auksiniais ratais.

⁹ *The Cambridge History of Classical Literature. Greek Literature. The Hellenistic Period and the Empire*, vol. 1, ed. by Patricia E. Easterling, Bernard M. W. Knox, Cambridge: University Press, 1993, 56.

¹⁰ Su vešliai žydinčia aplinka Erotas siejamas ir Platono *Puotoje*, kur nurodoma, kad Erotas buvo pradėtas Dzeuso sode (Pl. *Symp.* 203 B) ir gyvena tarp gėlių, apsistodamas ten, kur viskas žydi ir kvėpia (Pl. *Symp.* 196A-B).

čiu Ganimedu¹¹ lošiantį kaulėliais (Ap. Rhod. 3. 114 sq.). Lošti Erotui sekasi, sukčiaudamas jis laimi prieš patiklųjį žaidimo draugą, todėl visiškai nenori liautis žaidęs ir daryti tai, ką liepia motina. Afroditė už darbą pažada Erotui žaisliuką – nuostabų auksu puoštą, mėlyną apvadu dengtą kamuolį, kažkada priklausiusį Kretoje augusiam Dzeusui. Kamuolio ekfrazė (Ap. Rhod. 3. 135–141) atitiko to meto literatūros reikalavimus išsamiai aprašyti vaizduojamųjų daiktų, ypač meno kūrinų, detales¹². Afroditės žadamas kamuolys sulaukė įvairių interpretacijų¹³. Dažniausiai jis aiškinamas kaip pasaulio, žemės rutulio, kurį valdo ir su kuriuo lyg su žaislu žaidžia mažas, bet galingas Erotas, alegorija¹⁴. Norėdamas gauti kamuolį, Erotas sutinka paleisti strėlę į Medėją ir skrenda

¹¹ Rašydamas apie Ganimedą Apolonijas Rodietis seka pohomerine tradicija (HH. 5. 20 sq.; Pind. Ol. 1. 43–44 sq.; Apollod. 3. 12. 2.), pasak kurios, susižavėjęs Ganimedu grožiu, jį į dangų pasiėmė Dzeusas. Homeras sako (Il. 20.232–235), kad Ganimedą į dangų pasigrobė dievai, kad jis tenai būtų vyno pilstytoju. Dar retesnė versija minima *Argonautikos* scholijuose, kad Ganimedą pagrobė Aušra (schol. ad Ap. Rhod. 3. 115).

¹² Helenistiniai poetai mėgo savo kūrinuose panaudoti ekfrazę. Plg. I-oje Teokrito idilėje išsamų taurės aprašymą, Moscho *Europėje* – auksinio krepšelio (Mosch. Eur. 38–62) ir kt.

¹³ Įdomi, bet, šio straipsnio autorės nuomone, mažai įtikėtina T. M. Kleino'o interpretacija, kad Apolonijas Rodietis, kurdamas Eroto paveikslą, norėjo sukurti Jasono parodiją. Eroto noras gauti auksinį kamuolį prilyginamas Jasono auksavilnio kailio siekimui. Išsamiau žr. Theodore M. Klein, „Apollonius Rhodius, Vates ludens: *Eros*’ Golden Ball (Arg. 3, 115-50)“, *Classical World*, 1980-81, 32, 223-25

¹⁴ David Sansone, *Ancient Greek Civilization*, Oxford: Blackwell Publishing, 2004, 188; Mary Pendergraft, „Eros Ludens: Apollonius’ Argonautica 3, 132–141“, *Materiali e discussioni per l’analisi dei testi classici*, 1991, 28, 95–102. Spėjama, kad kamuolio ekfrazėje aprašomas žemės ekvatorius ir ekliptika, o paskutinėje šios ekfrazės eilutėje kalbama apie meteorą švytėjimą danguje. Plačiau žr. *Apollonius of Rhodes, Jason and the Golden Fleece (Argonautica)*. trans. Richard Hunter, Oxford: Clarendon Press, 1993, 69.

nuo Olimpo į žemę. Kurdamas Eroto paveikslą, poemos autorius parodė savo gebėjimus atskleisti veikėjų psichologiją. Išdykęs, apsukrus, gudrus Erotas – įspūdingiausias šios Olimpo scenos veikėjas. Toks Eroto paveikslas atitiko helenistinės epochos meno tendencijas, epochos, kai pradėta gilintis į žmonių vidinį pasaulį, kai tiek skulptūrose, tiek literatūros kūrinuose imta vaizduoti vaikus, stengiantis perteikti jų nuotaiką, jausmus, psichologiją¹⁵. Helenistiniai poetai pamėgo iki tol retai poezijoje pasitaikančią temą – dievų vaikystę¹⁶. Vienas iš literatūrinių šaltinių, padėjusių Apolonijui Rodiečiui kuriant Eroto paveikslą, galėjo būti *Homerinis himnas Hermiui*. Šiame ilgiausiame homeriniame himne, sukurtame keli šimtmečiai anksčiau¹⁷, nei buvo parašyta *Argonautika*, puikiai atskleistas mažojo Hermio paveikslas. Apolonijo Rodiečio Erotas ir homeriškojo himno Hermis turi daug panašių bruožų – jie abu guvūs, išdykę, natūraliai besiel-

¹⁵ Apie vaikų vaizdavimą helenistinėje poezijoje žr. Annemarie Ambühl, „Childern as Poets: Poets as Children? Romantic Constructions of Childhood and Hellenistic Poetry“, *Hesperia Supplements*, 2007, 41, 373–383; Giuseppe Giangrande, „Théocrite, Simichidas et les Thalysies“, *L’Antiquité Classique*, 1968, 37, 491–533 ir kt.

¹⁶ Pvz., Kalimachas *Himne Afroditei* pasakoja, kaip mažoji Artemidė užsiropščia ant tėvo Dzeuso kelių ir prašo įvairiausių dovanų. Helenizmo laikų poetė Moiro pasakoja nežinomą mito versiją, kaip Dzeusas, dar kūdikis, augo Kretos saloje ir jį maitino balandžiai ir erelis (*Coll. Alex.* 21) ir t.t. Plačiau žr. Mary A. Grant, „The Childhood of the Gods“, *Classical Journal*, 1929, 24, (8), 585–593.

¹⁷ A. N. Athanassakis mano, kad kūrinys parašytas VII a. pr. Kr. viduryje. M. L. West'o nuomone, iš visų ilgujų homerinių himnų šis himnas parašytas vėliausiai, galbūt V a. pr. Kr. Žr. *The Homeric Hymns*, ed. Apostolos N. Athanassakis, Baltimore: John Hopkins University Press, 1976, 88 ir *Homeric Hymns, Homeric Apocrypha, Lives of Homer*, ed. and trans. by Martin L. West. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 2003, 14.

giantys vaikai, kuriuos vilioja nauji žaislai, nauji įspūdžiai. Hermis bando apgauti Apoloną ir savo motiną Mają, Erotas – Ganimedą. Be to, Apolonijas Rodietis atskirų detalių savo Erotui galėjo ieškoti ir tuose iki helenizmo epochos parašytuose kūriniuose, kurie vaizdavo Erotą kaip personifikuotą būtybę¹⁸. Būdamas Aleksandrijos bibliotekos tvarkytojas, *Argonautikos* autorius turėjo gerai išmanyti archajinę graikų poeziją, kuri Aleksandrijos filologų buvo klasifikuojama, redaguojama ir leidžiama¹⁹. Vienas iš poetų, kuriuo galėjo remtis Apolonijas Rodietis – VII a. pr. Kr. Spartoje gyvenęs chorinės lyrikos atstovas Alkmanas. Tiek Alkmanas, tiek Apolonijas Rodietis apibūdina Afroditės sūnų vienodai – pašėlusiu Erotu (μάργος Ἐρωος)²⁰. Alkmanas pirmasis pradeda literatūrinę tradiciją, kurioje Erotas personifikuojamas ir vaizduojamas kartu su Afrodite šėlstantis ir žaidžiantis lyg vaikas (fr. 58 PMG)²¹:

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἐρωος οἷα <παῖς> παῖσδε, ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἃ μὴ μοι θίγηις, τῷ κυπαιρίσκῳ²².

Spartos poetas, kaip vėliau ir Apolonijas Rodietis, laikosi labiausiai paplitusios mito

¹⁸ Homeras dievo Eroto nemini. Hesiodo *Teogonijoje* – tai viena iš kosmogoninių jėgų, kilusi iš Chaoso (Hes. *Theog.* 120). Šiame straipsnyje aptariamas tik personifikuoto Eroto vaizdavimas poezijoje.

¹⁹ Rüdiger Pfeiffer, *History of Classical Scholarship from the Beginnings to the End of the Hellenistic Age*, Oxford: Clarendon Press, 1968, 178.

²⁰ Schol. ad Ap. Rhod. III 120: μάργος Ἐρωος· κατὰ μετωνυμίαν ὁ μαργαίνειν ποιῶν.

²¹ Plačiau žr. Patricia A. Rosenmeyer, „Girls at Play in Early Greek Poetry“, *American Journal of Philology*, 2004, 125 (2), 163–178.

²² Pažodinis vertimas: Tai ne Afroditė, bet pašėlęs Erotas žaidžia kaip vaikas / Lipdamas nuo žydinčių kipariso viršūnių. Tik tu jų man nepalieski!

versijos, kad Eroto motina yra Afroditė²³. Negalima sutikti su B. M. Breitenberger, teigiančia²⁴, kad iki helenistinių laikų Afroditė kartu su mažuoju Erotu nebuvo vaizduojama²⁵.

Apolonijas Rodietis, matyt, nebuvo pirmasis, pavaizdavęs kauliukais lošiantį Erotą²⁶. Apie tai galima spręsti iš Homero scholijū, kur žodžio ἀστραγάλαι reikšmė aiškinama remiantis Anakreonto fragmentu (fr. 398):

ἀστραγάλαι δ' Ἐρωτός εἰσιν
μανῖαι τε καὶ κυδοιμοί²⁷.

Šios eilutės leidžia daryti prielaidą, kad neišlikusiame Anakreonto kūrinyje lošimo kaulėliai Eroto rankose įgauna alegorinę reikšmę – tai žmonių jausmai, jų likimas, jų gyvenimas. Kad kaulėliais lošiančio Eroto įvaizdis poezijoje buvo paplitęs,

²³ Antikos poetai pateikia skirtingas versijas, kas yra Eroto tėvas. Pasak Sapfo, Erotas – Urano ir Gajos (fr. 132a Voigt), Urano ir Afroditės sūnus (fr. 132b Voigt); Alkajas nurodo (fr. 327.1), kad Eroto tėvai yra Zefyras ir Iridė. Simonidas teigia, kad Erotas yra Arėjo ir Afroditės (fr. 575 PMG), Euripidas – kad Dzeuso (Eur. *Hipp.* 533) sūnus ir t. t.

²⁴ Barbara M. Breitenberger, *Aphrodite and Eros – the Development of Erotic Mythology in Early Greek Poetry and Cult*, London: Routledge, 2007, 2.

²⁵ Šis Breitenberger teiginys neatrodo pagrįstas, nes Afroditė kartu su mažuoju Erotu buvo pavaizduoti rytinėje jonėninio Partenono frizo dalyje. Išsamiau žr. Ira S. Mark, „The Gods on the East Frieze of the Parthenon“, *Hesperia*, 1984, 53(3), 289–342.

²⁶ Žaidimas kauliukais Antikoje buvo labai populiarus. Jis minimas Homero *Iliadoje* (Il. 23. 88). Puičiai išlikusi garsaus Atėnų dailininko Egzekijo (VI a. pr. Kr.) juodafigūrė amfora, vaizduojanti kauliukais lošiančius Achilą ir Ajantą. Antikoje buvo gerai žinoma skulptoriaus Polikleito sukurta skulptūrinė grupė *Ἀστραγαλίζοντες*, vaizduojanti į šį žaidimą įsigilinusius berniukus (Plin. *NH* 34. 55). Teokrito idilėje veiktas Bukajas su lošimo kauliukais palygina mylimosios kojas (*Theoc.* 10. 36). Šį žaidimą mini Plutarchas (*Plut. Alcib.* 2).

²⁷ *Eroto žaidimo kaulėliai – beprotystės ir sumaištys.*

liudija ir III a. pr. Kr. poeto Asklepiado epigramos (AP. 12. 46) eilutės: Ἔρωτες, / ὡς τὸ πάρος παίξεσθ' ἄφρονες ἀστραγάλοις.

Scena, kurioje Afroditė už pagalbą siūlo Erotui auginsį kamuolių, taip pat galėjo būti inspiruota Anakreonto kūrybos, vaizduojančios, kaip auksaplaukis Erotas žaidžia purpuriniu kamuoliu²⁸ su auksasandale Lesbo mergaite (fr.358):

σφαίρηι δηῦτέ με πορφυρῆι
βάλλων χρυσοκόμης Ἔρωσ
νήνι ποικιλοσαμβάλωι
συμπαιζειν προκαλεῖται.²⁹

Kaip jau minėta, *Argonautikos* Olimpo scenos pabaigoje Erotas skrenda nuo Olimpo į žemę, kad paleistų savo strėles į Medėją. Jau Anakreonto eilėse Erotas vaizduojamas skrendantis auksu blizgančiais sparnais (frg. 379: χρυσοφάεννων πτερόγων). Panašiai Erotą apibūdina ir Aristofanas (*Av.* 1738: χρυσόπτερος).

Aristofanas Rodietis nebuvo pirmasis, teigęs, kad Medėjos meilė sužadina Eroto strėlės³⁰. Pirmąkart apie tai, kad Medėją strėlėmis sužeidžia Erotas, užsimenama Euripido tragedijoje *Medėjoje*. Kreipdamasis į Medėją Jasonas pareiškia (*Eur. Med.* 539 sq.):

²⁸ Anakreonto eilėse purpurinės spalvos kamuolių galima traktuoti kaip meilės dovaną ar erotiškumo simbolį. Išsamiau žr. Rosenmeyer, *op. cit.*, 165.

²⁹ Auksaplaukis Erotas – meta kamuolių raudą man – kviečia žaisti su mergele, margas avinčia kurpes (S. Narbuto vertimas)

³⁰ Įdomu, kad Pindaras „aštriausių strėlių karalienė“ (*P.* 4. 213: πότνια ... ὀξυτάτων βελέων) vadina Afroditę. Galima spėti, kad egzistavo versija, jog strėles į žmones paleidžia ne Erotas, bet ji pati, taip kaip strėlėmis žmones šauda Apolonas ir Artemidė (*Hom. Il.* 1. 42, 24. 605, *Od.* 11. 318 sq., 15. 410 ir kt.).

σοὶ δ' ἔστι μὲν νοῦς λεπτός· ἀλλ' ἐπιφθονος
λόγος διελεθεῖν ὡς Ἔρωσ σ' ἠνάγκασεν.
τόξοις ἀφύκτοις τοῦμὸν ἐκῶσαι
δέμας³¹.

Mažoji Eroto paveikslas tapo mėgiamas helenistinės poezijos kūrėjų. Išdykęs, Afroditei nepaklūstantis Erotas vaizduojamas II a. pr. Kr. poeto Biono eilėse (fr.10), gudrus ir žaismingas – to paties laikotarpiu poeto Moscho kūrinysje *Erotas bėglys*, anoniminio autoriaus eilėraštyje *Medaus vagišius*³², anakreontiniuose eilėraščiuose. I a. pr. Kr. epigramų kūrėjas Meleagras kalba apie žaidžiantį kamuoliu Erotą (σφαιριστὰν τὸν Ἔρωτα), sviedžiantį lyrinio herojaus širdį į mylimosios Heliodoros rankas (AP 5. 214). Kitoje to paties Meleagro epigrame rašoma, kad motinos glėbyje lošdamas kauliukais Erotas stato ant kortos lyrinio herojaus gyvenimą (AP 12. 47: παίζων / ἀστραγάλοις τοῦμὸν πνεῦμ' ἐκύβευσεν Ἔρωσ). Matyt, įkvėpimo šiems helenistinės epochos poetams suteikė ir Olimpo scena *Argonautikoje*, kurią rašydamas Apolonijas Rodietis sumaniai pasinaudojo daugeliu literatūrinių šaltinių. Remdamasis homeriškąja tradicija ir perimdamas poetines detales bei stilistines priemones iš anksčiau gyvenusių poetų palikimo, Apolonijas Rodietis sukūrė vieną iš gražiausių *Argonautikos* epizodų, atitinkantį visus helenistinei literatūrai keliamus reikalavimus.

³¹ Nors tu protinga, bet nenori pripažinti, Kad pats Erotas neišvengiamom strėlėm Tave juk privertė vis gelbėti mane (B. Kazlausko vertimas).

³² Pagal tradiciją šis kūrinys įtraukiamas į Teokrito rinktinę.

Argonautika

Trečioji giesmė. Olimpo epizodas

- Sėskis dabar prie manęs, Erató, ir man apsakysi,
Kaip auksavilnį kailį parvežti Jasonui į Jolką
Meilė Medėjos padėjo. Esi artima juk Kipridei,
Moki skaisčias mergeles savosiom giesmėm sužavėti
5 Ir todėl buvai šiuo mielu vardu pavadinta.
Tarp sužėlusių nendrių ilgai pasislėpę lindėjo
Vyrai geriausi. Tenai juo pamatė Herà ir Atėnė.
Tuoju nuo Dzeuso namų ir kitų dievų nemirtingų
Jos pasitraukė į šalį ir ėmė tarpusavy tartis.
10 Deivė Hera tada pirmoji paklausė Atėnės:
„Dzeuso dukra, dabar patarimą tu duoki pirmoji.
Ką gi daryti? Gal tu sugalvosi kokią nors klastą,
Kad jie Heladėn parvežt auksavilnį kailį galėtu,
Gavę jį iš Ajeto. Ar jiems palenkti Ajetą
15 Žodžiais meiliais pavyks? Juk jis pasipūtęs be galo.
Betgi vis tiek mums reikėtų visus būdus išmėginti.“
Taip kalbėjo Hera. Tuojau jai Atėnė atsakė:
„Aš ir pati apie tai mąstau dažnokai, o Hera,
Ko tu tiesiai paklausei. Tačiau negaliu sugalvoti
20 Niekaip tokios klastos, kuri išeitų į naudą
Vyrams geriausiems, nors tiek man minčių atėjo į galvą!“
Šitaip Atėnė pasakė ir abi jos tada panarino
Žemėn akis, giliai susimąščiusius. Greitai prabilo
Vėl pirmoji Hera, sugalvojusi tokį dalyką:
25 „Nagi, eime pas Kipridę! Nuėjusios ją įkalbėkim
Liepti sūneliui, jei jis tebeklauso dar motinos savo,
Pervert strėle sumanią kerėtoją dukrą Ajeto,
Kad ji Jasoną pamiltų. Mat jos patarimų paklausęs
Jis paragabens, aš manau, auksavilnį kailį Heladėn.“
30 Šitaip kalbėjo Hera. Jos mintis patiko Atėnei.
Tad atsakydama Herai žodžius malonius ji pasakė:
„Hera, tėvas pagimdė mane, nepažįstančią skausmo
Šitų strėlių. Nežinau, ir kam ta aistra reikalinga.
Jei tau pačiai patinka sumanymas šitas, aš seksiu
35 Tau iš paskos. Bet Kipridę sutikus pati ją užkalbink“.
Taip ji pasakė ir deivės pasuko tuojau į Kipridės
Didelį namą, kurį šlubakojis jos vyras pastatė,

- Kai tik iš Dzeuso pirmiausia ją gavo į žmonas. Įėjo
Deivės kieman ir sustojo prieangy tiesiai prieš menę,
40 Kur Kipridė Hefaistui patalus kloja. Jis buvo
Ankstų rytą išvykęs į kalvę prie priekalo savo.
Mat plačiose gelmėse klajojančios jūroj salelės
Žaizdro ugnį jis visus savo dirbinius kalė. Kipridė
Likus namie prieš duris dailiajame krėsle sėdėjo,
45 Ant baltųjų pečių pasileidusi plaukus, šukavo
Juos auksinėmis šukom, nes ilgas kasas susipinti
Ruošės, tačiau susilaikė, pamačius deives netikėtai.
Pakvietė jas vidun įeiti, nuo krėslo pakilo,
Ant kėdžių viešnia susodinus, pati atsisėdo,
50 Rankom susuko į kuokštą šukuoti nebaigtus plaukus,
Ir šypsodama tuoj žodžius klastingus pasakė:
„Gerbiamos, kokių reikalu jūs po šitieka laiko
Šičia atėjot? Kodėl atkeliavot abi? Nesilankėt
Jūs ir anksčiau dažnai, mat esat garbingos tarp deivių.“
55 Šitokiais žodžiais Hera tada atsakė Kipridei:
„Tu šaipaisi, o mudviem širdis iš nerimo plyšta.
Fasido upėn įplukdė laivą vaikas Aisono
Ir jo draugai, kiek tik jų iškeliavo parvežt auksavilnio
Kailio. Dėl jų visų, nes laikas jiems veikt jau artėja,
60 Bijom, tačiau labiausiai bijomės dėl Aisonido.
Net jei Jasonas į Hada nuplautų, kad ten Iksioną
Iš varinių grandinių išlaisvintų, jam aš padėčiau
Iš visų jėgų, kiek mano rankos jų turi,
Kad siaubingos lemties išvengęs Pelijas šaipytis
65 Iš manęs nepradėtų. Be galo išpuikęs, paliko
Jis mane be aukų. O Jasonas brangus pasidarė
Man jau anksčiau, kai prie žiočių Anauro, šiai upei patvinus,
(Gailestingumą žmonių patikrint bandžiau) iš medžioklės
Grįžtantį jį sutikau. Nuo sniegų iš tolo bolavo
70 Ir kalnynai visi, ir jų aukštos viršūnės, upeliai
Sraunūs į apačią liejos nuo jų kliokdami. Apsimetus
Aš buvau senute ir Jasonas manęs pagailėjo,
Ant pečių užsikėlęs, į kitą krantą per sraunų
Vandenį pernešė. Aš nuo tada jį globoju. Pelijas
75 Juk baismės nesulauks, jei Jasonui neleisi sugrįžti.“
Taip kalbėjo Hera. Akivaizdoj prašančios Heros
Žadą prarado Kipridė, mat šitą deivę ji ypač

- Gerbė. Paskui mandagiai ji deivei šitaip atsakė:
 „Deive garbioji, tikrai už Kipridę nerasi didesnio
 80 Niekšo, jei aš neįvykdysiu žodžiais ar darbu, ko nori,
 Jeigu tik tai padaryti galės mano silpnosios rankos.
 Ir už tai iš tavęs man atlygio jokio nereikia.“
 Taip Kipridė pasakė. Hera pagalvojusi tarė:
 „Mes atėjom čionai ne todėl, kad reikia mums tavo
 85 Rankų arba jėgos. Tik ramiai nurodyk sūneliui,
 Kad Ajeto dukra karštai pamiltų Jasoną.
 Jeigu ji jam patars, būdama nusiteikus palankiai,
 Tai lengvai auksavilnį kailį gavęs, tikiuosi,
 Grįš jis į Jolką, nes ši mergina be galo klatinga“.
 90 Taip ji kalbėjo tada. Abiems joms Kipridė atsakė:
 „Jūs, Atėne ir Hera, labiau nei manęs paklausyti
 Gali mano sūnelis. Galbūt prieš jus šis begėdis
 Ir susigės truputėlį. Manęs jis visai nesibijo,
 Stengiasi visad mane tik erzint ir laiko per nieką.
 95 Jau norėjau pati, nukamuota elgesio tokio,
 Zvimbiančias jo strėles su lankais jam matant sulaužyt.
 Baisia supykęs jisai prigrasino: jeigu tik rankų
 Neatitraukčiau nuo jo, kol jisai dar įniršį tramdo,
 Tai vėliau vien save galėsiu kaltint dėl šito.“
 100 Taip ji pasakė tada. Pradėjo deivės šypsotis
 Ir tarp savęs susižvalgė. Kipridė nuliūdus išrėžė:
 „Širdgėla mano kitiems juokinga. Nereikia kalbėti
 Man apie tai visiems. Užtenka tik pačiai žinoti.
 Bet kadangi dabar abi jūs norite šito,
 105 Jį pamėginsiu prikalbint. Turės jis manęs paklausyti.“
 Taip ji kalbėjo. Hera, už rankos glotnios ją paėmus,
 Ėmė švelniai šypsotis ir jai vylingai atsakė:
 „Tai dabar, Kiteriete, įvykdyki pažadą savo
 Kuo greičiau ir daugiau ant sūnaus labai neberūstauk,
 110 Jo įpykus neerzink. Vėliau pasikeis tavo vaikas.“
 Taip pasakius pakilo Hera nuo kėdės. Atsistojo
 Ir Atėnė. Abi jos namo nuskubėjo. Kipridė
 Link Olimpo pakriaušių patraukė sūnelio ieškoti.
 Žydinčiam Dzeuso sode nuošaly jį surado ne vieną,
 115 Ir Ganimedą kartu, kurį, jo grožiu sužavėtas,
 Dzeusas kadaise danguj tarp kitų dievų nemirtingų
 Buvo įkurdinęs. Žaidė vaikai auksiniais kauliukais,

- Taip kaip yra įpratę šitokio amžiaus berniukai.
 Pilną saują kauliukų kairėj rankytėj sugniaužęs
- 120 Laikė pašėlęs Erotas užantin juos pasikišęs.
 Tiesiai jisai stovėjo, jo skruostai tvieskė įkaitę
 Skaisčiai raudona spalva. Šalia Ganimedas tupėjo,
 Žemėn nuduręs akis, nes tik du kaulelius teturėjo.
 Metė juos vieną po kito, supykęs, kad šaipos Erotas,
- 125 Bet ir tuos kaulelius, kaip kitus, jis pralošė greitai.
 Rankom tuščiom Ganimedas nukėblino liūdnas į šalį
 Ir nepamatė Kipridės, kuri jau artėjo. Sustojó
 Priešais sūnų jinai ir už smakro jam čiupus, pasakė:
 „Tu, neapsakomas niekše, kodėl gi šaipais? Ar patiklų
- 130 Jį tu ir vėl apsukai, ir vėl nedorai nugalėjai?
 Būk pasiruošęs įvykdyti, ką pasakysiu. Galėčiau
 Tau dovanoti už tai šį puikų Dzeuso žaisliuką.
 Jį kadaise padarė auklė miela Adrestėja
 Dzeusui, kai Idos oloj jis, mažas kūdikis, augo.
- 135 Tai apvalus kamuolys. Juk kito geresnio žaisliuko
 Net iš paties Hefaisto rankų tu gaut negalėtum.
 Kamuolio šito žiedai yra padaryti iš aukso.
 Žiedą kiekvieną juosia dvigubos juostos. Jų jungtys
 Paslėptos visos, nes tamsiai mėlynas apvadas dengia
- 140 Jas iš viršaus. Jeigu rankom kamuolį sviesi, paliks jis
 Etery tartum žvaigždė spinduliuojantį pėdsaką savo.
 Tau aš jį dovanosiu, jei strėlę paleidęs sužeisi
 Dukrą Ajeto, kad ji pamiltų Jasoną. Nedelski,
 Nes kitaip iš manęs padėkos mažesnės sulauksi.“
- 145 Taip Kipridė kalbėjo. Jos žodžiai patiko Erotui.
 Metęs visus žaisliukus, jis rankom abiem įsitvėrė
 Į Kipridės peplą, jį timpčiot pradėjo į šonus,
 Prašė, kad motina jam tą kamuolį duotų iš karto.
 Ši žodeliais švelniais jį bandė raminti prisiglaudus,
- 150 Skruostus bučiavo, paskui nusijuokusi ištarė šitaip:
 „Savo galva, taip pat ir tavąja galva prisiekiu:
 Dovaną tau atiduosiu, tikrai nė kiek neapgausiu,
 Kai tu savo strėle sužeisi dukrą Ajeto“.
- Taip ji pasakė. Erotas, visus kaulelius susirinkęs
- 155 Juos suskaičiavo ir sviedė į gražiąją motinos sterblę.
 Svėręs prie medžio padėtą strėlinę, jos diržą auksinį
 Permetė sau per pečius, pasiėmė lenktąjį lanką

Ir, nuskubėjęs per Dzeuso namų derlingąjį sodą,
Prie Olimpo dangiškų vartų priėjo. Nuo vartų
160 Dangiškas kelias status prasideda tiesiai į žemę.
Ten ir du poliai yra – taškai aukščiausieji žemės,
Jie skardingų kalnų viršukalnes laiko, ir saulė
Ten pakilus pirmais spinduliais nurausvina dangų.
Skrido Erotas ilgai per eterį – kartais jam matės
165 Žemė derlinga žemai, žmonių miesteliai ir upių
Šventosios vagos, o kartais – kalnų viršūnės ir jūra.

Išvertė Audronė Kudulytė-Kairienė

Versta iš: *Argonautika by Apollonius Rhodius*,
ed. George W. Moonley, Amsterdam: Adolf M. Hakkert-Publisher, 1964.

THE EPISODE IN OLYMPUS (ARGONAUTICA, 3. 1-166) AND ITS POETIC TRADITION

Audronė Kudulytė-Kairienė

S u m m a r y

The article deals with the peculiar characteristics of the *Argonautica*, a Greek epic poem written by Apollonius Rhodius. Composed in the third century B.C., this poem is the only extant Greek epic of the Hellenistic age. Apollonius developed the classical traditions of the Homeric epic. The style and diction of the *Argonautica* are obviously on the model of Homer. The main focus of this article is on the episode in Olympus at the beginning of the third book of the *Argonautica*. This episode displays the most appealing characteristics of the Hellenistic poetry

and is regarded as one of the best written and most memorable scenes of the *Argonautica*. The language of this episode is replete with allusions to *Iliad* and *Odyssey*, but the poet gives a new Alexandrian view of Olympus. Literary sources from which Apollonius Rhodius has taken some details are analysed as well. The conclusions are made that Eros of Apollonius Rhodius is a result of long development. The main features of Eros were sourced from archaic lyric. The influence of this episode on later Hellenistic poets like Bion, Moschus, Meleager, is mentioned.

Gauta 2011-10-17

Priimta publikuoti 2011-10-19

Autorės adresas:

Klasikinės filologijos katedra
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 5
LT-01513 Vilnius
El. paštas: audrkair@centras.lt